

клад, якщо [перша] довела, що щось було, друга [намагається довести], що цього не було, або якщо [перша довела], що чогось не було, друга [доводить], що що-небудь було. Таким чином у цьому, звісно, немає відмінностей, адже й та, й інша користуються одними й тими ж [засобами], [а саме], вони наводять ентими для доведення того, що що-небудь не є чи є; заперечення ж не є ентимемою, але, як [ми пояснили] у "Топіці", воно являє собою виголошення якоїсь думки, з якої буде очевидно, що [супротивник] не зробив висновку [за правилами силогізму], або якщо він визнав яке-небудь хибне положення [за істинне]" [Там само. С.937-938]. Це дає підстави стверджувати відмінності між науковим силогізмом як предметом аналітики (логіки) і ентимемою як предметом риторики. Перший стосується необхідно істинних речей і зруйнувати його неможливо, а інші – речей правдоподібних. Тому вони можуть однаково застосовуватися для обґрунтування "за" і "проти", як і діалектичні силогізми.

У підсумку зазначимо, що в концепції Аристотеля специфіка ентими як риторичного силогізму зумовлюється насамперед типом комунікації, тобто тим, що оратор виступає перед аудиторією, яка сама додає пропущені в ентимемі компоненти. При цьому знання загальної теорії силогізму, що була викладена в "Аналітиках", є важливим як для самого оратора, зокрема, коли йдеться про руйнування ентимем, що обґрунтовують іншу позицію, так і для слухачів, зокрема, для оцінки побудованих оратором ентимем. Таким чином, зайвий раз підкреслюється "інструментальний" характер започаткованої Аристотелем науки логіки.

Л. Г. Комаха, канд. філос. наук, доц., КНУТШ, Київ

"НЕЛЕГІТИМНА АРГУМЕНТАЦІЯ": ВІД СОФІСТИКИ ДО ПРАКТИКИ РАЦІОНАЛЬНОГО МИСЛЕННЯ

Дослідження аргументативної проблематики мають міждисциплінарний характер і є предметом постійної уваги представників багатьох гуманітарних дисциплін. Разом з тим необхідно враховувати провідну роль логіки у подібних дослідженнях, яка тлумачиться в широкому контексті. Адже мова йде не тільки про сукупність формально-логічних теорій, які моделюють відповідні типи міркувань, скільки про логіку як певну методологію, що розробляє принципи та критерії оцінки аргументації.

Сучасний стан теорії аргументації варто розглядати як перетин двох тенденцій. З одного боку, це розробка загального концептуального апарату, а з іншого – аналіз аргументацій у різних сферах людської життєдіяльності. На сьогоднішній день дослідження аргументативної проблематики в логіці і філософії проводяться як окремими представниками, так і цілими науковими школами (прагма-діалектика, риторичні підходи, формальна діалектика, лінгвістичні підходи, неформальна логіка тощо). Теорія аргументації знайшла належне висвітлення у філософських дослідженнях, матеріалом яких виступили представники різних напрямів інтелектуального знання в історії ідей та сучасності.

В сучасних методологічних дискурсах по вивченню інтелектуальної культури Європи в епоху Середніх віків і ренесансного періоду набуває поширення проблема "нелегітимної аргументації". Свій розвиток "нелегітимна аргументація" одержала із зауваження *М. Фуко*: "Полеміст спирається на легітимність, від якої його опонент відлучений за визначенням. Напевно, коли-небудь прийдеться описати тривалу історію полеміки – паразита на тілі дискусії і перепони на шляху до істини" [*Foucault M. Dits et écrits / M. Foucault. – P., 1994. Vol. IV. – p.591*]. В подальших логіко-філософських дискурсах неочікувано для автора його слова одержали несподіване продовження: "тривала історія полеміки" втілилася в провокативну "історію effet sophistique", тобто вплив, який софістика, антитеза і alter ego філософії, здійснювала на останню впродовж всієї її історії.

З точки зору аналізу даної проблеми, дослідження повинно йти по шляху *via media* (серединному), між скептичною позицією *М. Фуко* і радикальною апологією софістики. Запропонована авторами "нелегітимної аргументації" історія софістики – це історія реконфігурацій меж легітимності в різних сферах європейської інтелектуальної культури: в науці, богослов'ї, політичній теорії, юриспруденції. В центрі дискурсу (наукової роботи, книги тощо) повинен стояти нелегітимний аргумент, котрий в якості бар'єру визначає кордони між наукою і псевдонаукою, теорією і риторикою, філософією і софістикою, ортодоксією та істиною і гадкою. Використання категорії "нелегітимного аргументу" в жодному випадку не є даниною нормативістській теорії науки: мова не йде про те, щоб пред'являти стародавнім текстам чужі для них критерії логічної і наукової валідності, як вона бачиться з усталеної перспективи сучасності. Історія "нелегітимної аргументації" показує, що не існує ніякої самотоїсної і рівної собі проблеми софістичного аргументу, котра об'єднувала б античних логіків і риториків в табір з контрреформаційними опонентами ренесансних мислителів. "Не легітимна аргументація" виявляє "нервові вузли" інтелектуальних дискусій на різних етапах історії науки, актуалізує "перформативний потенціал екзегетичної практики і приводить в дію семантичні парадокси, що лежать в основі центральних категорій політичної думки" [Многоликая софистика: нелегитимная аргументация в интеллектуальной культуре Европы Средних веков и раннего Нового времени. / Отв. ред. П.В. Соколов. – М.: Издательский дом Высшей школы экономики, 2015. – С.8].

Після деконструкції метафізики і схоластичної логіки у представників гуманістичного руху, з приходом великої риторичної епохи софістичний аргумент позбавляється свого логічного порядку, перемищаючись з трактатів *de sophismatibus* і схоластичних диспутів в центр дискусій про можливість

достовірного пізнання соціально-історичного і культурного світу. В мові ранньої новочасової політики і етики "нелегітимний аргумент" виявляє безпрецедентний евристичний потенціал: сміливо переходячи межі як аристотелівської, так і картезіанської епістемології, захисники

гуманітарного методу готують фундамент для герменевтики людських дій, названу "найбільш достовірною критикою людської сваволі" (Дж. Віко). З численних нелегітимних аргументів можна виокремити той, який є майбутньою основою герменевтики. Цей аргумент ("argument ad conjecturam") апелює до буквальної очевидності і безпосередньої даності смислу тексту, який тлумачиться, підміняючи "тавтологією або перетворюючи в перформативний акт чи в політичну дію будь-які інтерпретативні процедури" [Многоликая софистика. – С. 10].

Епохи розквіту "нелегітимної аргументації" співпадають з періодами недостатності мови в тих чи інших дисциплінарних областях або сферах практичної діяльності: така ситуація склалася, наприклад, в середньовічному судовому праві. На перший погляд середньовічне право являє собою класичний приклад юридичної гетерономії: мовний вакуум в юриспруденції і правовій практиці цього періоду заповнюється чужими правовій сфері елементами – натурфілософськими і теологічними аргументами, аргументами до прецеденту. Однак саме синкретичне влаштування середньовічної правосвідомості дозволяє продемонструвати історичну відносність самого нашого уявлення про автономію юридичної сфери.

A. Y. Konversky, prof., Taras Shevchenko National University of Kyiv

ARISTOTLE AND INFORMAL LOGIC

1. Based on the history of logic the appearance of any new directions in logic, for example inductive methods of finding causal relations of F. Bacon, or the rules of the mind guide R. Descartes, or the universal language of G. Leibniz, or modal, epistemic, deontic logic etc. their ideological roots date back to Aristotle. In other words, all the subsequent development of Aristotle's logic in the face of various authors is the transformation of logic, created by Stagirite.

2. If we define the period of the logic from 4c. BC. till the mid 19c. as the traditional logic, we can safely say that Aristotle was developing of informal logic.

Proof of this is a thoughtful reading of Aristotle's work "On sophistical refutations". In this treatise, the central concept is "fallacy". But it is a fallacy is the main interest in informal logic. In this work, Aristotle provides the definition and classification of errors in reasoning, in intention to detect the causes of paradoxes, antinomies, sophistry and indicate ways to limit and overcome.

In other words, in this treatise, Aristotle develops logic as a means of protecting the truth and expose the sophistry.

3. The central problem of Aristotelian logic is evidence of truth. It should be emphasized that it is "proof of truth", but not the discovery of truth. Therefore Stagirite main focus is on the examination apodicticity and dialectic, truth and falsehood, knowledge of logical truth and probably truth.

4. In the "Prior Analytics" explores apodictic reasoning in the "Topics" dialectical reasoning, and in the "On sophistical refutations" sophistic reasoning.